

BETHLEN ISTVÁN GRÓF ÉS A TÓT KÉRDÉS

A VILÁGHÁBORÚ ELŐTTI korszakban a tót kérdés iránti érdeklődés magyar részről csak igen kis körre szorítkozott. Azok, akiknek hivatásuk, kötelességük lett volna ezzel a fontos problémával komolyan és behatóan foglalkozni, nemcsak, hogy nem ismerték a kérdést, mely Felső-Magyarországot teljes egészében befonta, hanem, sajnosan, nem is akarták ismerni. Az indolenciából fakadt tájékoztatlanág a háborúelőtti Magyarországon éppen a tót kérdésben mutatkozott leginkább. Feltűnő jelenség volt az, hogy közvetlen a háborúelőtti években erdélyi magyar politikusok sokkal nagyobb érdeklődést mutattak a tót kérdés iránt, mint maguk a felsőmagyarországiak. Mikor a tót kérdéstről 1912-ben írt munkám részére megjelenési lehetőségeket kerestem, sem Budapesten, sem Felső-Magyarországon nem találtam módot és támogatást erre, — a segítség azonban váratlanul Erdélyből jött. Erdélyi magyar politikusok a világháború előtt behatóbban tanulmányozták publicisztikai munkámat és cikkeimet, mint a felsőmagyarországiak. Mikor 1913-ban Tisza István gróf kezdeményezésemre, melyet Szinyey-Merse István támogatott, a tót kérdésben gyökeres rendszerváltozásra gondolt és ankétszerűen kormányának felsőmagyarországi bizalmi embereitől információt kért, alkalmam volt meggyőződni, mennyire analfabéta-jellegű ismereteik voltak ezeknek a tót kérdés múltjáról és jelenéről annak ellenére, hogy a tót népterület kellős közepén éltek. Az erdélyi magyar politikusok egész lényükkel, szívükkel és lelkükkel szűkebb hazájuknak a nemzetiségi kérdésekből következő bonyodalmaival foglalkoztak. A román kérdés nyomában fakadt állandó aggodalom arra készítette őket, hogy nemcsak ezt a kérdést kísérjék állandó figyelemmel, hanem az egész magyarság erőviszonyainak alakulását is és így élénk érdeklődést mutattak a szláv és ennek keretén belül a tót kérdés iránt is.

A háborúelőtti erdélyi magyar politikusok között Bethlen István gróf egyike volt azoknak, aki a nemzetiségi kérdésben elfoglalt álláspontját mélyreható tudományos stúdiumokkal és dolgozatokkal támasztotta alá. E téren való politikai nyilatkozatait és beszédeit komoly előtanulmányok előzték meg. Érdeklődése a román kérdéssel összefüggő orosz problémán keresztül a cseh-tót kérdés felé is fordult. A háborúnak ezzel kapcsolatos eseményei természetesen ezt az érdeklődést fokozták és a nagy összeomlás után, amikor elhagyta erdélyi

otthonát, minden lehető elkövetett a maga részéről, erdélyi barátaival együtt, hogy a tót kérdésben egy magyarellenes fait accomplit meg-
hiúsítson. Az akkori, októbriista kormány taktikája azonban ezt az
igyekezetét kilátástalanná tette. A kommunista időszak alatt is nagy
buzgósággal kísérelte meg, hogy a csehek által félrevezetett hatalmakat
és külföldi közvéleményt Felső-Magyarországról és így a tót kérdésről
is felvilágosítsa és az igazságnak megfelelően informálja. Bethlen
István gróf természetesen az összeomlás óta állandóan szemmel
kísérte az elszakított Felső-Magyarország belső viszonyait és nemze-
teinek az új államalakulatban való helyzetét, ő is a tót nemzetet egy
pusztuló, izolált, elárult népnek látja, amelyet a csehek a magyarság
elleni hajsza és üldözés rohamosztagának szemeltek ki és használtak
fel, anélkül hogy ez észrevette, belátta volna azt, miszerint a cseh
expanzióval szembeni legmegbízhatóbb és legerősebb hátvédjét gyen-
gíti ezzel. Erről a pusztulásra ítélt tót nemzetről a nemzetközi köz-
vélemény előtt súllyal és hitellel bíró államférfiak részéről az össze-
omlás óta eltelt másfél évtizedben alig esett szó. Magyarország szét-
szakítását a tót nemzet felett terpeszkedett cseh orientációjú vékony
intellektuell réteg szintén örömrivalgással fogadta és ezen megkötya-
gosodott viselkedéséből a nyugati hatalmak arra következtettek, hogy
Felső-Magyarország elszakításával a tót nemzetet felszabadították,
holott éppen ellenkezőleg, súlyos elnyomatásba taszították. Magyar-
ország politikusai és államférfiai eleinte mindig az utódállamokba
kényszerült magyar nemzetrészek nehéz helyzetét és megpróbáltatá-
sait tették szóvá az európai közvélemény előtt. Bethlen István gróf
volt az első a magyar államférfiak között, aki a világ figyelmét és
rokonszenvét kérte ki azon kis nemzetek számára is, amelyeknek hely-
zetét a párizskömyéki békeokmányok a nemzeti Önrendelkezés, a népek
egyenjogúsága és az igazság alapján nem rendezték.

Bethlen István gróf ezen férfias és bátor fellépése nemcsak ér-
zelmi motívumokból fakadt, hanem politikai realizmusában is gyöke-
rezik, mert a magyar, tót, rutén egymásmellérendeltség
bázisán látja a mostani szétszakítottságból való kivezető megoldást.
Közép-Európa új és egészséges rendezését junktimba hozta a tót és
rutén nemzetek megmentésével, ő állította fel a tételt, hogy a közép-
európai súlyos sérelmeken nem segíthet csak az elszakított magyar
nemzetrészek visszacsatolása, — mert ez csupán egy részlete a meg-
oldási komplexumnak, amelyet teljessé egészítene ki a tótságnak és
ruténségnek visszaadandó önrendelkezési jog és lehetőség. Ezt a két
lépést megértő módon áthidalja az a meggyőződéses politika, mely
a kisebbségek életjogait teljes egészükben respektálja. Ennek az okos
és megtámadhatatlan erkölcsi alapon álló felfogásnak Bethlen István
gróf Magyarország kisebbségi politikájáról szóló tanulmányában
adott határozott kifejezést.¹ Fejtegetésének végkonklúziója az, hogy
a magyar revíziós törekvések egészséges alapja csakis az lehet, ha a
csonkaországban lakó kisebbségekkel szembeni politika sem szűk-
keblű, sem kicsinyes. Az elszakított tótságnak és ruténségnek nem-
csak azt kell látnia és belátnia, hogy velünk gazdasági existenciája

¹ „Magyar Szemle“ 1933 júniusi szám.

van biztosítva, de kulturális és nemzeti létük is. Magatartásunktól, politikánk helyes irányától függ tehát az, hogy „tisztában legyenek tótok, rutének s a többiek, szóval a Kárpátokon belül élő különálló kis népek, amelyeknek önálló nemzeti öntudatuk van és új hazájukban rosszul érzik magukat, mert nemzeti individualitásuk megtartása és kifejlesztése rájuk nézve ott lehetetlenné van téve, hogy ha visszacsatlakoznak hozzánk, akikkel ezer év óta együtt éltek, itt olyan teljes nemzeti autonómiában fognak részesülni — és ezt nekik ma már expressis verbis kilátásba helyezzük és megígérjük —, mint amilyenért régóta küzdenek és mint amilyenre új hazájukban sohasem lehet kilátásuk.“

A Dunamedence újjárendezésének egységes magyar programja csak ezzel a célkitűzéssel válhat életképpé és csakis így őrizheti meg aktualitását. Ez a felfogása mély tanulmányok és bölcs mérlegelés eredménye. Miniszterelnöksége idején fejtegette egy német lap részére írt tanulmányában,¹ hogy Svájcot tekinti az ideális államnak, amelyben senki sem törődik honfitársa nyelvével. Egyenjogúságban élnek egymással, mindegyikük számára vannak iskolák, a hatóságok mindig a közjót tartják szem előtt, anélkül hogy az egyik vagy a másik népességi részt előnyben részesítenék. „A nemzeti jelleg megőrzése — írta — nem hátráltatja a nemzetek kölcsönös közeledését. A nemes nacionalizmus sokkal inkább ösztökélő erő minden nép legjobb erőinek kiképzésére és így sokban az emberi kultúra előrehaladását szolgálja.“;

Ez az ő meggyőződése azonban korántsem áll ellentétben a magyar faj jövőjébe vetett mély hitével és nemzeti büszkeségével, önérzettel hirdette éppen az elszakított testvérnépekkel való vonatkozásban, hogy Magyarország nem vad sovinizta és nem hordozza magában új, bosszúló és hódító háborúk csiráit. A nemzetek élettartamára és fejlődésére vonatkozólag azonban a történelemből merített józan tanulságok és realizmus eszméit vallja, nem pedig az elbizakodottság túlzásait. A nemzetek szerinte nem örökéletűek — amint ezt Deák Ferenc is hirdette —, mert nemzetek lesznek és nemzetek vesznek. Az egyik nemzet erősödik, a kvalitásai kibontakoznak, a másik elcsenevészsedik, beolvad, felbomlik, eltűnik. A nemzetek fejlődésének, önálló jellegük érvényesülésének főfeltétele és jogcíme, amint ezt ismételen hangoztatta,² az életképeség. Nem az a fontos, amit fantaszta költők és írók, pedáns nyelvtudósok két nép rokonságáról hirdetnek, hogy egy államtestben való egyesítésüket előmozdítsák, hanem az, vajjon ebből az egyesítésből a nemzetek részére életképeség kibontakozhat-e? Bethlen István gróf már 1917-ben fejtegette annak a szükségét, hogy a kis népek a középeurópai „Schütterzone“ területén egymással szövetkezve, egymással tömörülve, magasabbrendű államot alkotva védekezzenek a nyugati és a keleti nagyok részéről fenyegető elnyomás ellen. Ezt a szövetséget a már

¹ „Nationalismus und Kosmopolitismus.“ („Rostocker Anzeiger“ 1929.)

² Így már 1917 március 3-iki parlamenti beszédében (Bethlen István gróf beszédei és írásai I. 123—4.) és „Hogy bánt el a trianoni szerződés a Dunamedence kis népeivel?“ c. londoni előadásában 1933 nov. 27.

meglévő monarchia formájában adottnak és megtartandónak látta, amely esetleg belső reformokra szorul. A népek egyesülésében tehát nem a rokonság, a nyelvi affinitás a döntő szempont, hanem a természet, az élet feltételei által előreszabott közös érdekek, közös életfelfogás, melyek szükségszerűen egy közös történelmi sorsban fonódnak össze. Ezért éppen úgy, mint a magyar nemzet, nem lehet a tót nemzet sem délibábkergető, mert máskülönben elveszíti életképességét és elpusztul. Nem maradhat kétségben mai helyzetéből eredhető jövő sorsa tekintetében. A békediktátumok által felállított közép-európai börtönök egyik zárkájában ott vergődik a tót és rutén nemzet is. A börtönajtókat fel kell rántani és az életképesség napfényéhez kell e kis nemzeteket visszavezetni, mert a trianoni béke által kiszabott határokra csakis egy börtönt lehetett építeni, melyben a győzők az örök, a legyőzöttek az őrzöttek. Trianon az új kérdések egész tömegét teremtette, melyeket csakis úgy lehetne eliminálni, hogy a rosszul begombolt öltönyt teljesen ki kell gombolni és újra, de rendesen begombolni. A trianoni ítéletre csak egy válasz lehet magyar részről, hogy azt igazságosnak „nem, nem soha“ sem fogadhatjuk el.¹ El nem fogadhatják azt a tótok sem, mert róluk a trianoni szerződés, mint önálló nemzet létezéséről, nem vett tudomást és egyszerűen rájuk fogta, hogy csehek, akiknek nászajándékaul prezentálta őket és „egyszerűen nem gondoskodott róluk sem a minoritás! jogvédelem, sem a területi autonómia révén, sem úgy, mint a többiről, akiket független nemzeteknek ismert el, hanem rábízta őket a csehekre, hogy majd azok fognak gondoskodni róluk.“⁸

A csehek azonban olyan politikát követnek, mely a tót nemzet felszívását, csehhé való áthasonulását célozza. A tót nemzet ugyan védekezik ezen erőszakos folyamat ellen, azonban ez a súlyos ellentét és a belőle kiáradó latens izgalom hozzájárul a közép-európai már amúgy is eléggé veszélyeztetett atmoszférának telítéséhez. A tótság ma nem élvezzi az önálló nemzeti lét előnyeit, de nem leledzik a kisebbségvédelemnek szárnyai alatt sem. A tót nemzetet egyszerűen megfosztották önrendelkezési jogától, mert meg sem kérdezték akaratára felől, bekényszerítették egy olyan állam kötelékébe, melyben nemzeti különállása nemcsak nemzeti autonómia által, de még a kisebbségi jogvédelem révén sincsen biztosítva.³ Bethlen István gróf ismételtén és így a londoni Balkán-komitében tartott előadásával kapcsolatos vitában is kifejtette felfogását a békerevízióra vonatkozólag, mely így hangzik:

„Mi a magyar nemzetiséghez tartozó testvéreinket akarjuk visszanyerni és népszavazásra törekszünk, mely megállapítsa, vajjon bizonyos más nemzetiségűek is vissza akarnak-e térni hozzánk, igen vagy nem. Én magam azt hiszem, hogy Csehszlovákia tót lakossága gazdasági okokból talán arra az elhatározásra jutna, hogy mellettünk döntsön. De ha szabad választással a visszatérés ellen foglalna állást, úgy abba bele kell nyugodnunk.“⁴

¹ Bethlen István gróf 1929 március 4-ikén, 1929 január 15-ikén, 1929 május 26-ikán tartott beszédeiből.

²1933 nov. 27-ikén tartott londoni előadásából.

³1933 nov. 27-ikén tartott londoni előadásából.

⁴ „New York Times“ — I. Prager Presse 1930 november 19.

Ez a korrekt álláspont arra készítette a cseh kormányzatot, hogy a plebiscitum eszméje ellen a csehofil tót pártembereket 1930-ban a költségvetési vita során felvonultassa. A szónokok,¹ akik kivétel nélkül Prága korrupt kiszolgálói, beszédeikben a csehszlovák államhoz való hűségüket hangoztatták, mely szerintük sziklaszilárd, általános és egységes, — mindamelllett a plebiscitumot perhorreszkálták és nagy félelmet árultak el a plebiscitumos eszmével szemben. Ha nem lenne okuk félni, úgy nem tiltakoznának ellene és nem ismételnék azon abszurd állítást, hogy már 1918-ban keresztülvitték a tót plebiscitumot, amiről senki sem tud, mert ez tudatos meghamisítása és elferdítése az eseményeknek.² Sem a túrócszentmártoni deklaráció, sem pedig a pittsburghi egyezmény nem reprezentálhat plebiscitumot. Bethlen álláspontjával szemben nagy nyugtalanságot árul el Benes cseh külügyminiszter is, aki nyilatkozataiban és expozéiban több ízben említette a népszavazási követelést. Szerinte a népszavazás „nem abszolút igazságos eszköz,³ holott a plebiscitum megakadályozása és be nem tartása minden bizonnyal abszolút igazságtalan és az erőszakos úton létrehozott állapot elpalástolására szolgál. Szlovenszónak és Ruszinszónak az ú. n. csehszlovákok és a csehek által hirdetett konszolidált közállapotai, az állítólagos megelégedettség éppen ellenkezőleg a plebiscitumot sürgethetnék, mert Beneséknak állítólag nem kell tartaniok a demokratikus köztársaság elleni állásfoglalástól. Bethlen javasolja — kérdezzük meg Szlovenszókó és Ruszinszókó nemzeteit és mi levonjuk ebből a konzekvenciákat —, Benes feleli, hogy ez a megkérdés nem megbízható és nem abszolút igazságos módszer, pedig lépten-nyomon úgy bent, mint kint, hirdeti, hogy Trianon műve lényegesen megerősödött, Szlovenszókó konszolidált, mert eszmei alapja Trianonnak egészséges, a demokratikus elveknek, a politikai, nemzeti és szociális igazságosságnak kielégítően megfelelt stb. Ugyancsak soha el nem mulasztja azt is hangoztatni, hogy

„a demokráciában egyetlenegy népnek szabadsága sem nyugodhat egy másik nép elnyomatásán és szolgaságán. Ez volt tulajdonképpen a háborúelőtti középeurópai rendszer sajátsága, hogy két nép pozícióját és fejlődését tíz más nép elnyomatására és rabszolgaságára építette. A világháború és következményei megmutatták ezen rezsim helytelenségét és tarthatatlanságát.“⁴

A plebiscitumtól való cseh félelem, valamint a demokráciával és konszolidációval, felszabadítással való hivalkodás között kirívó ellenmondás van. A félelem valódi, míg a cseh argumentáció csupán üres frázis, mert a szlovenszókói elégedetlenség, mely az 1933 augusztus 15-i nyitrai demonstrációban (Pribina-ünnepség) nyert eklatáns kifejezést, korántsem nyújthat a csehek részére egy plebiscitum esetében megnyugtató auspiciumot. Nyitrán a tótság megünnepelte azt, hogy Nyitra már 1100 év előtt tót volt, mikor — mint Hlinka András, a tót néppárt vezetője hirdeti — „a világ semmit sem tudott

¹ Miéura, Markovic, Stodola K. stb.

² „Prager Presse“ 1930 nov. 27. — „Die Slowakei an Bethlen.“

³ Benes 1933 jan. 14-iki külügyi expozéja.

⁴ „Slovensky Dennik“ 1930 június 4. — Benes: „Trianon tíz éve.“

a cseh szokolokról és a csehszlovákokról“. Bethlen István gróf londoni előadásai során több ízben említette a tót nemzet elkeseredését, elégedetlenségét és a csehek elleni haragját. Az előadássorozat után támadt vitákban cseh részről ezt cáfolni igyekeztek, — a nyitrai demonstrációt bagatellizálták, pedig Hlinka Andrásnak a nyitrai ünnepségre vonatkozó kiáltványszerű hírlapi cikke¹ a csehek elleni felháborodás és gyűlölet, a mai tót alárendeltség feletti elkeseredés összes kritériumait magában foglalja. Bethlen István gróf a tótság helyzetével kapcsolatban objektív formában leszögezte a tényt, hogy a tót nemzet elégedetlen, a csehek elnyomják a tót nemzeti eszmét és törekvéseket — Hlinka András ennek a megállapításnak ismételtlen kifejezést adott, így a nyitrai demonstráció előtt is, amikor többek között következőket hirdette ki népének:

„Igen, ott leszünk Nyitrán. Elviseltük a cseh szokolok támadását Kassán. Kiáltoztak reám, köptek felém, lehordták, úgyszólván kitiltottak engem a tót Kassa városából és megölték Hanusovsky hívemet. De mi nem szaladtunk meg. Nem futottunk meg Poroszkáról, Zsolnáról, Nagyszombatról, Námesztórról,² nem fogunk megfújni Nyitráról sem.“

„Nincsen szükségünk tutorokra és képviselőkre. Mi nagykorú, sajátos jellegű, szuverén nemzet vagyunk.“

„Adjatok nekünk kenyeret, adjatok nekünk existenciát, adjatok jogokat, melyek Szlovenszkót megilletik. Tartsátok be a pittsburghi egyezményen eszközölt ünnepélyes aláírásokat, teljesítsétek azt, amire Amerikában köteleztétek magatokat, hogy Szlovenszkónak saját nemzetgyűlése, saját közigazgatása, saját költségvetése lesz és hogy a tót nyelv hivatalos nyelv lesz az iskolákban, a hivatalokban és a közéletben általában.“

„Mi nem tűrjük a nyakunkon a huszadik században a Mojmir-féle módszereket, mi mint szabad, önérzetes tót nemzet otthon érezzük magunkat Szlovenszkón.“

„Elég volt a hajbókolásból és az idegenek kiszolgálásából! Eleget osztogattuk szét vagyonunkat és tehetségünket másoknak. Ma elérkezett az ideje, hogy magunkról beszéljünk, saját magunkra gondoljunk és magunknak éljünk.“

Nem akarok a nyitrai demonstráció részleteire kiterjeszkedni, — ezek közismertek, — rámutatok csupán arra, hogy a cseh politikai életben mély megdöbbenés támadt, melyet különösen az egyes exponált csehofil tót pártemberek igyekeztek eloszlatni, azt hangoztatván, hogy a tót autonomista pártok szolidárisak az állameszmével, pedig Nyitrán egy spontán csehellenes népdemonstráció zajlott le, melyben a tótság csehellenes hangulata az ott megjelent kormány- és pártembereket — centralistákat és autonomistákat egyaránt — elsodrással fenyegette. Különösen Hodza Milán földművelésügyi miniszter igyekezett utólagosan olyan színezetet adni ennek az eseménynek, mintha a tót probléma egy olyan belpolitikai handicap volna, mely a csehtót államnak nem különleges specialitása, hiszen analóg problémák Közép-Európa más államaiban is előfordulnak. A probléma hajtóerejét a tót fiatal nemzedékek elhelyezkedési nehézségeiben, a munkanélküli tót intelligenciának és a tót tömegeknek a Szlovenszkón elhelyezkedett csehek elleni féltékenységében látja egyrészt, másrészt pedig az államot alkotó területek kulturális és pszichológiai különbözőségében:

¹ „Slovák“ 1933 augusztus 13. — Hlinka A.: „Nyitra a miénk.“

² Ezeken a helyeken tótellenes népgyűlési atrocitások történtek.

„Szlovenszkó és Ruszinkó 900 éven keresztül a régi Magyarország-hoz tartoztak, melynek civilizációja és lelkesége oly lényegesen különbözött azon politikai és kulturális atmoszférától, melyben Csehország és Morvaország akár nemrég Ausztriában, akár pedig, mint Önálló állam, éltek. Ezekből a történelmi tényekből következnek a gazdasági és lélektani jellegű differenciák. Ezeknek kiegyenlítése, tehát a konstruktív értelemben vett nemzeti politika, kétségen kívül az államművészetnek egyik nagy feladata.“¹

A mai tót helyzetért súlyos felelősséget viselő csehtót pártvezető íme ugyanazt vallja és állítja Szlovenszkóról és Ruszinszkóról, mint Bethlen István gróf, aki a tót, rutén, horvát problémák közötti hasonlóságra az angol közvélemény előtt rámutatott, boncolgatván az uralkodó és a nekik igazságtalanul alárendelt nemzetek történelmi öntudata, gazdasági érdekei, lelkesége és hagyományai közötti mély különbségeket. Míg Hodza mai pozíciójának megfelelően bizakodva reméli a cseh államművészetnek e népi és gazdasági differenciákat kiegyenlítő sikerét, addig Bethlen István gróf helyesen mutat arra, hogy éppen ebben a kiegyenlítésben vagy kiegyenlítési törekvésben, melyet a csehek ravaszul „akkulturáca“-nek neveznek, rejlik a tót és rutén nemzetek részére a pusztulás, az elnemzetlenítés. A tótság és ruténség életérdekei a magyar Alföld felé vezetnek, de nem észak felé és a mai rendszer tizenöt esztendősi léte mutatja, hogy a Hodza által említett kiegyenlítési államművészet nem kecsegtet sikerrel, mert a tótságban van nemzeti életakarát, nem pedig a cseh „akkulturáca“ előtti deferálási szellem. A kiegyenlítési processzust a csehek erőszakkal és diktatórikus eszközökkel igyekeznek siettetni és megvalósítani, hiszen a nyitrai demonstráció óta drákói rendszabályokat léptettek életbe és egyes személyeket okoltak a történektért, holott, mint ezt a tót nemzeti párt lapja megjegyezte, két-három személy nem tudhat egy olyan nemzeti erupciót provokálni, hogy a cseh kormány és híveinek lábai alatt megrázkódott a föld.² A prágai kormány mindenekelőtt a politikai pártokra vonatkozó törvénnyel igyekszik a szlovenszkói és ruszinszkói elégedetlenségnek egy általános népmozgalomban való jelentkezését megghiúsítani. E törvény képviselőházi tárgyalása alkalmával Malypetr miniszterelnök szükségesnek látta, hogy a csehellenes tót panaszokkal behatóan foglalkozzék és számszerűen kimutatta, hogy a szlovenszkói állami bevételek nem tudják fedezni a szlovenszkói kiadásokat és hogy az állam Szlovenszkóra tulajdonképpen ráfizet, egyúttal megígérte, hogy az állások betöltésénél a tót fiatalságra tekintettel lesz.³ Malypetr nyilatkozatára a képviselőház november 29-i ülésén válaszolt részletesen Tisó tót néppárti és Rázus tót nemzeti párti politikus, autonomista vezetőegyeniségek. Ebben az időben tartotta már Bethlen István gróf angliai előadássorozatát, mely a tót sérelmekkel is foglalkozott.

Tisó részletes adatokkal beigazolta Szlovenszkó finaciális, ipari hanyatlását, folytonos elszegényedését, mindenekelőtt a betétek apadását, míg ugyanakkor a történelmi területeken ezek állandóan

¹ „Prager Presse“ 1933 szept. 23. — „Die Lehren von Nyitra.“

² „Národnie Noviny“ 1933 szept. 8.

³ Malypetr szerint Szlovenszkó részére az 1919—32. évi időszakban kiadásként elő volt irányozva 15.647,581.084 K, míg bevételeztetett csupán 14.015,392.549 K.

növekednek. Figyelmeztette egyúttal a nemzetgyűlést arra is, hogy a Malypetr-féle kimutatás hibás keretei abban mutatkoznak, hogy a költségelőirányzatokban szereplő kiadások és a tényleges kiadások között különösen Szlovenszkóra nézve tetemes különbség létezik, mert egyes tételeknél 30%-nál nagyobb eltérést találhatni az előirányzati összeg rovására. A meliorációs munkából Szlovenszkó csupán 6%-ban, az állami szállításokból 5%-ban részesült. Az általános szegénység ellenére a tót földműves az 1928-i átalány szerint aránylag 50%-kal magasabb adót fizetett, mint a történelmi területeken élők. Szlovenszkó tartománya országutaira költségvetésének 48.5%-át kénytelen költeni, míg Csehország csak 2%-ot, Morvaország 1%-ot, mert útjaikat az állam kezeli, stb., stb. Ezen panaszok kíséretében a tót néppárt szónoka követelte az alkotmánynak a tót viszonyokhoz való alkalmazását és módosítását, vagyis a területi és nemzeti autonómiát, mert végre lássák már be a valóságot, azt, „hogy a tótok tényleg tót nemzetnek érzik magukat, éppen úgy, mint ahogyan a csehek sajátmagukat cseh nemzetnek.”¹

Ugyanakkor szétszedte és kellő értékére szállította le a cseh miniszterelnök állításait Rázus Márton is, aki kimutatta, hogy a Szlovenszkón érvényes magasabb kamatláb miatt Szlovenszkó évente 200 millió koronát veszít. Az állami szállításoknál való mellőzés miatt évi 500 millió koronát. Adóban kb. egymilliárdot veszít azon vállalatok és pénzintézetek részéről, amelyeknek centruma történelmi területen van. Rázus ezenkívül még felsorolt számos olyan gazdasági és pénzügyi csatornát, melyen keresztül Szlovenszkó életerejére a cseh területek javára lecsapoltatik.²

Malypetr fentemlített beszéde előtt már megindult a cseh sajtókampány, melyben állandóan hirdették, hogy Szlovenszkóra ráfizetnek. Ez mintegy visszhang volt arra a tót követelésre, hogy Szlovenszkónak térítsék vissza azokat az anyagi veszteségeket, melyeket Szlovenszkó a cseh rezsim óta a csehek önző politikája következtében elszenvedett. Ez a követelés a súlyos gazdasági és szociális bajok nyomában fakadt tót elkeseredés megnyilvánulása. A ráfizetési állításra a tót nemzeti párt lapja következőképpen reagált:³

„Szlovenszkó nyomorog! Ez tény, melyet nem lehet azzal a hamis jelszóval elhallgattatni, hogy ennyit és ennyit áldoztak Szlovenszkóra és hogy a tótok hálátlan nemzet. A szlovenszkói gazdálkodás eredményei nagyon rosszak, az adósságok nőnek, a betétek apadnak, a gyárkémények nem füstölögnek, kereskedők és iparosok tönkremennek, a földművesek terményeiket nem tudják eladni, a munkásság nyomorog, az ifjúságot pedig a jövő miatti aggodalom tölti el.”

„Nagyon nehezen lehet megállapítani azt, hogy mi tótok mennyit fizetőink adóban, vámokban és egyéb közjárulékokban. Még kevésbé lehet megtudni, hogy mennyit kapunk ebből.”

„Ennek dacára konstatáljuk, hogy Szlovenszkó eladósodása növekszik, míg a megtakarítások Szlovenszkón apadnak, ugyanakkor azonban a Morvántúli részeken csak nagyobbodnak.”

„A gyárak egymásután megszűnnek azok, melyek még dolgoznak, a munkásságot redukálják. A földművesség a tönk szélén áll, ugyanezt

¹ Tesnopisecká zpráva o 301. schuzi posl. sn. Nár. shromázdenf R. Csl.

² U. o. 26—29. 1.

³ „Národnie Noviny“ 1933 szept. 2. és szept. 16.

lehet mondani az iparosságtól és kereskedőkről. Az intelligencia nem tud elhelyezkedni. Mindez pedig nem a mi hibánkból történik.“

„Mondják, hogy Szlovenszón körülbelül 250.000 jövevény van. Mondjuk, hogy mindegyik ilyen állampolgár évenként 10.000 K-t kap, ez összesen 2.5 milliárd K. A Morvántúli területek állandóan szemünkre vetik, hogy Szlovenszóra reáfizetnek és amellet elfelejtik, hogy Szlovenszón ma 250.000 földijük él és ezek tőlünk évenként körülbelül 2.5 milliárd cseh koronát kapnak. Ha tehát reáfizetnek, úgy csakis saját embereikre fizetnek reá.“

Ez A SÚLYOS HELYZET és az ezzel összefüggő mély csehtót antagonizmus az a valóságnak megfelelő háttér, melyből Bethlen István grófnak a tót kérdésre vonatkozó állásfoglalása és londoni fejtegetései plasztikusan kidomborodtak. Szlovenszókó nemzeteinek sorsáról mint egységes és közös problémáról beszélt, mely a magyar kérdéssel közös és sürgős megoldásra vár.

Bethlen István grófnak a tót kérdésre vonatkozó felfogása a következő megállapításokat tartalmazza: A tót nép nem saját akaratából szakított el Magyarországtól. A tótság prosperitását a tót nemzet gazdasági körülményei a magyar Alföld gazdasági életéhez szétválaszthatatlanul hozzákötik. A tót nép és a tót nyelv nem cseh nép és nem cseh nyelv. A tótságnak tót nemzeti eszméje és tót nemzeti öntudata van, melyet a cseh rezsím gazdasági és politikai eszközökkel elnyom. (Rendtörvény, párttörvény, cenzúra, lapbetiltások, bebörtönözések, igazságtalan adórendszer, kivándorlás stb., stb.) Éppen a tót viszonyokra való hivatkozással konklúzióképpen kifejtette azt, hogy a nemzetiségi elv megköveteli azt,

„hogy az általa többségben lakott területen bizonyosfokú nemzeti autonómiával bírjon, amely biztosítja azt, hogy azokban a kérdésekben, amelyek nemzeti jellegének megőrzése szempontjából életbevágóak, maga dönthesse, hogy soraiból választott tisztviselők adminisztrálják, ilyenek ítékezzenek felette stb., szóval, hogy lokális önkormányzattal bírjon és hogy a nagyobb állam életére, amelynek keretében él, súlyának megfelelő befolyással bírjon.“

„A tót nemzetnek — mondta Bethlen gróf — ma két komoly érdeke van helyzetéből kifolyólag: az egyik az, hogy nemzeti önrendelkezési joga éppúgy elismertessék, mint akár a cseheké és nemzetközi garancia mellett teljes nemzeti autonómiával ruháztassék fel, amit különben a csehek az ú. n. pittsburghi szerződésben, expressis verbis, meg is ígértek, a másik pedig abban áll, hogy hovatartozandósága felett valódi érdekei szerint szabadon dönthesse.“¹

Ezt a nemzeti autonómiát, mint ezt Bethlen gróf ugyanakkor helyesen meg is jegyezte, a csehek sohasem fogják koncedálni, amit a Bethlen fenti fejtegetéseire keletkezett cseh visszhang igazolt is, mert ugyanakkor nemzeti autonómiát kellene adniok a németségnek, magyarságnak és ruténségnek is.

Bethlennek a tót kérdésben való fellépése után Szlovenszókó és a tót probléma egyszerre a cseh publicisztikának és a cseh politikai nyilatkozatoknak aktuális témája lett. A parlamentben s azon kívül felhangzott a cseh vélemény, hogy a tótok és a csehek között a viszonyt minél előbb meg kell oldani, meg kell találni a modus vivendit,

¹ 1933 november 27-iki londoni előadása.

mellyel a tótok igényeinek eleget lehetne tenni, — ugyanakkor azonban határozottan visszautasították a nemzeti autonómiai követelést, különösen pedig a dualisztikus értelemben való megoldást. Ilyen cseh felszólalások hangzottak el az állami költségvetési vitában 1933 decemberében. Ezeket megerősítették Benes, Kramár, Malypetr, Hodza stb. hasonló szellemű fejtegetései. Az egész nyugtalanító vita Bethlen István gróf álláspontját támasztotta alá a nemzetközi közvélemény előtt, mert hiszen állításai részére szolgáltatott kompetens adatokat. A kormány úgy akarta a tót elégedetlenség élet venni, hogy a miniszterelnökségen egy tót személyi referenst nevezett ki a tót kinevezési ügyek részére, amire jogosan jegyezték meg a tót autonomisták, hogy ilyen kicsinyes rendszabályokkal nem lehet ilyen terjedelmes problémát megoldani.

Fényesen igazolták Bethlen István grófnak londoni állásfoglalását a prágai parlamentben történt csehtót és tót felszólalások, melyek kivétel nélkül, természetesen a kormány és a helyzet által diktált kényszerből, tiltakoztak a magyar államférfiúnak a tót problémába való beavatkozása ellen, ugyanakkor azonban beszédek telve voltak elkeseredett panaszokkal Szlovenszkó lezüllése, elszegényedése, mellőzése, a közállapotoknak tarthatatlansága felett, — sőt a cseh szónokok is rendkívül deprimált kijelentéseket tettek, hogy eddig nem sikerült a két „testvért“ egymáshoz közelebb hozni. Valamennyien hangoztatták ugyan, hogy a revízió ellen küzdeni fognak, hogy a mai államkeret alapján állnak, — ám minden adatuk Bethlennek a helyzet tarthatatlanságára vonatkozó nézeteit támogatta.

Stribmy, cseh ellenzéki politikus és volt miniszter, beszédében követelte, „hogy keresniük kell a tót testvérekkel való baráti együttélés és teljes megértés útját.“

„Ha igaz, — mondta — hogy Szlovenszkóra testvéri módon reáfizetünk — nem tudom vajjon igaz-e ez, mert mai napig ez nincsen bizonyítva, — annál tragikusabb dolog, reáfizetni és odaát sem szeretetet, sem pedig megértést nem nyerni, annál nagyobb politikánk tehetetlensége.“¹

Tehát a békés együttélés és a kölcsönös megértés hiányzik, ezen azonban nem csodálkozhatni, amikor ugyanazon a képviselőházi ülésen Richter cseh képviselő kijelentette, hogy a csehek a csehtót egység alapján állnak és visszautasítanak bármilyen autonómiai programot és tervet.² Ugyancsak az autonómia ellen beszélt a cseh Spacek,³ míg Ravasz tót néppárti képviselő az angolországi revíziós akcióra való hivatkozással a tót követelések iránti belátásra szólította fel a cseheket és az autonómia megvalósítását sürgette.⁴ Bródy rutén képviselő ugyanazon az ülésen megdöbbentő adatokat közölt arról, hogy mennyire mellőzik az őslakosságot a tisztviselői állások betöl-

¹ Tesnopisecká zpráva o 301. schuzi posl. snem. Nár. shrom R. Csl. 17. 1. és 62. 1.

² U. o.

² Tesnopisecká zpráva o 302. schuzi posl. snem. Nár. shrom R. Cs1.

³ U. o.

tésénél.¹ Liska iparospárti tót képviselőnek gazdasági problémákkal foglalkozó felszólalásának adatai szintén Bethlen István gróf angliai előadásait igazolják:

„Nyíltan meg kell vallanunk, hogy Szlovenszónak nem adták meg azt, ami megillette és hogy a szlovenszói problémáknak nem szenteltek olyan figyelmet, mint amilyent megérdemelték. Mindenki előtt világos, hogy a szlovenszói gazdasági élet, amelyet a volt Magyarországtól örököltünk, a csehországi gazdasági étellel szemben hátrányos helyzetbe került.

„Nagyon gyakran járok a tót nép közé, beszélgetek a mi köznépünkkel, gondolkozásáról informálódok és mondhatom, hogy ámbár a kormány rendelkezései elnémitották ugyan tót polgárainkat, de ez nem jelenti azt, mintha Szlovenszón nyugalom lenne.“³

Szóvátette a szlovenszói ipar katasztrofális helyzetét és a tipikus tót sérelmeket. Sivák tót néppárti képviselő a tótság iskolai sérelmeiről beszélt és fejtegetéseinek végén kijelentette:

„A rezsim, mely ma Szlovenszón a tanügyi igazgatásban érvényesül, a tanügyet semmiképpen sem emeli, hanem éppen ellenkezőleg pusztítja, fenyvegeti, sőt el is nyomja. Nyíltan kijelentem, hogy ez a rezsim a tót tanügyet demoralizálja.“

Hasonlóképpen a tanügy politizáltságáról panaszkodott Scerecky rutén képviselő is, aki a cseh, rutén, orosz, ukrán nyelvi és politikai harcokról mondott el deprimáló részleteket. Ruppeldt agrárpárti tót képviselő szűzbeszédének javarésztét a Bethlen István gróf elleni agresszív támadásnak szentelte, holott beszédének egyéb részei a meglévő csehtót antagonizmusról, a földműves tót nép nagy szegénységéről és nyomoráról szóltak. Pólyák tót néppárti képviselő gazdasági és pénzügyi korrekciókat kért Szlovenszók javára. Benda szociáldemokrata, Ivánka nemzeti demokrata és Stunda agrárpárti tót képviselők foglalkoztak különösen Bethlen gróf angolországi előadásaival és a magyar revíziós törekvéssel, természetesen a cseh többségi pártok elfogult szellemében, mindamelllett a tót gravamanek egész halmazát sorolták fel. Külön kiemelendő, hogy a költségvetési előirányzat szenátusi referense, Stodola K. agrárpárti tót képviselő, számszerűen mutatott rá Szlovenszók pénzügyi nehézségeire, tökeszegénységére, hitelviszonyainak ziláltságára, a nemzeti jövedelemnek Szlovenszón való apadására, a történelmi területhez viszonyított súlyosabb adórendszerre, — pedig Stodola a legkonokabb reprezentánsa a prágai kormányzat szlovenszói kreatúráinak, aki előadói zárszavában a szlovenszói problémáról azt mondta, hogy mindenekelőtt a tót lélekbe és a tót szívbe lenne szükséges behatolni, akkor lehetne megérteni, mire van szüksége Szlovenszónak. Ennek a problémának lelki és pszichológiai előfeltételeit kellene szerinte mindenekelőtt tekintetbe venni. Ezt azonban ő maga sem teszi cseh szellemű

¹ Adatai szerint a járási főnökök között van 7 cseh, 1 ukrán emigráns, 2 orosz emigráns és 2 rutén. A városi jegyzők közül 68.8% cseh, 9.5% ukrán és orosz emigráns és 13.5% rutén; a községjegyzők közül 66% cseh, 5.5% ukrán és orosz, 16.5% rutén és 12% magyar; segédhivatali főnökök közül 72.5% cseh, 17.5% ukrán és orosz, 10% rutén, a tisztviselők között 497 a cseh, 32 ukrán és orosz, 85 a rutén. A pénzügyi hivatalokban 1373 tisztviselő között az őslakosok száma csupán 164 (12%) stb.

² Gyorsírói jelentés a 303. képviselőházi ülésről.

anyagias magatartásával.¹ Természetesen ő is Bethlen londoni revizionizmusát említette, mely — felfogása szerint — a tótságot nyugtalanítja.

A tót nemzet mai bajai pregnánsan jutottak kifejezésre Buday tót néppárti szenátor költségvetési beszédében.

„Igenis a tótokat és Szlovenszkót sérelmek érik gazdasági, kulturális és politikai téren. Mindenekelőtt gazdasági téren. A nyomort, a gazdasági élet nehézségeit, hiányait Szlovenszkón gyakran az általános világhátrányoknak tulajdonítják. Belátom, hogy jelentős mértékben így is van, azonban mégsem lehet az egészet erre hárítani, mert ez nem felelne meg a valóságnak.“

„Míthogy a tótsággal gazdasági, kulturális és politikai téren ilyen mostohán bánnak, nem lehet csodálkozni azon, hogy az eddigi centraliztikus rendszer Szlovenszkón csatát veszített és pedig az egész vonalon.“

„... a csehtót nemzetegység ellen vagyunk és pedig azért, mert megvalósítása egy gyengébb szláv törzsnak elnyomatását jelentené egy erősebb törzs által...“

„Mi tótok, saját tót nemzeti életünket akarjuk élni.“

Kianiéka tót néppárti szenátor elkeseredéssel tette szóvá a szlovenszkói kereskedelem és iparosság elhanyagolt és súlyos helyzetét. Kovalik szenátor a cseh ígéretekkel szemben kijelentette, hogy nem elégséges csupán a belátás, hanem illetékes részről meg is kell valósítani, hogy a tót nyelv, nemzeti jelleg, kultúra kifejlődhessék.² ZiSka dr. cseh néppárti szenátor a csehtót probléma rendezését sürgette azért, hogy Szlovenszkón végre a bizonytalanság megszűnjék. Curkanoviö rutén képviselő felhívta a szenátus figyelmét arra, hogy Ruszinszkón

„számos községben majdnem általánosan éheznek. Nincsen pénz, nincsen munka, nincsen kenyér és a lakosság kétségbeesett. Azelőtt lehetséges volt eladni a tehenet, a borjút, disznót, juhot és érte kukoricát vagy lisztet venni kenyérre, — ma azonban a helyzet rettenetes, mert az összes jószágot már régen eladták a kamatok, kölcsönök és adók fizetésére, úgy hogy a parasztnak ténylegesen semmijük sem maradt.“

Az agrárpárti Selmec a tót ipar újjáélesztésének szükségét és a tót fiatal nemzedékek elhelyezkedési nehézségeit tette szóvá. A szociáldemokrata Pocisk annak ellenére, hogy Bethlen gróf angliai szereplése ellen a leghevesebben kikelt, sürgette a Magyarországhoz való gazdasági közeledést. Fidlik szenátor szerint a belügyminiszter 13 millió koronával emelte budgetjét és ezt a többletet a szlovenszkói csendőrség gyarapítására fordítja.

„... mert Szlovenszkón éhség és munkanélküliség van. Szlovenszkón revíziós kérdéstről beszélnek az emberek, ott nyugtalanság van, ott nincsen megnyugvás, ott több csendőrséget kell tartani, hiszen Közép-Szlovenszkón egy csendőrállomáson 30 csendőr van stb...“

Mező szenátor szerint a szakszervezetekben megszervezett munkások hónapokon keresztül nem tudták megkapni azt a jogos segítyt, amely hónapokkal azelőtt már el volt számolva a minisztériumnál. A szakszervezeteknek több mint 9 millió koronával tartozik a népjóléti minisztérium.

¹ Gyorsírói jelentés a szenátus 241. és 243. üléseiről.

² 242. ülés.

„Komáromban a múltban 8000—10.000 ember tudott kenyérkeresethez jutnia ma az üzemben levő három vállalat a legjobb esetben legfeljebb 1500 embert tud alkalmazni. A munkanélküliség napról-napra nő stb.“

Janesk szenátor szerint:

„Minden törvénynél Szlovenszkót azzal éri sérelem, hogy a törvényeket cseh emberek készítették, akik Ausztriában nevelkedtek és ezek a törvények az osztrák és cseh viszonyokhoz alkalmaztattak.“¹

Maga Klofác szenátor, a cseh nemzeti szocialista párt vezetője rámutatott arra, hogy ha Ruszinszkón és Szlovenszkón szeparatizmus van, úgy minden szeparatizmusnak atyja a prágai centralizmus.

LATJUK TEHÁT, hogy Bethlen István grófnak a tótságra vonatkozó nézeteit és adatait a prágai parlamentnek csehtót, tót, sőt cseh tagjai is igazolták. A tót kérdés egy bajokkal telített rendezetlen probléma. Benes külügyminiszter Bethlen István gróf fellépésének szlovenszkói ellensúlyozására előadói körútra indult Szlovenszkóra, melynek általa óhajtott hatása annak ellenére elmaradt, hogy Titulescu román külügyminisztert is elhívta Kassára, hogy szavainak nagyobb súlyt és demonstrálóbbr jelleget adjon. Pozsonyi előadásában határozott formában kijelentette, hogy a csehtót nemzetegység alapján áll, tehát a tót nemzeti eszmét, a tót nemzeti önállóságot visszautasítja:

„Sohasem fogok megszűnni hirdetni a következetes cseh nacionalizmust és ezért nem fogadhatok el semmiféle tót szeparatizmust vagy autonomizmust. A csehtót egység a sorsszerű történelmi fejlődés kérdése, amiért egyformán kell áldozatokat hozni a cseheknek és a tótoknak.“

A csehtót egységet szükségesnek és elkerülhetetlennek tartja, mert Európa fejlődése számszerűen erős nemzeti egységek létesítésére irányul és ezért fel kell hagyni a kicsinyes és felesleges mindennapi viszálykodásokkal.

Benes tehát a tót nemzeti programot felforgató akciónak tartja, mely megsemmisítheti a csehtót nemzetegységesítési törekvést.

„A csehtót kormány nem fogja elárulni a nemzeti egységet, nem fog meghátrálni az egészségtelen szeparatiztikus tendenciák előtt és meg fogja szüntetni a Szlovenszkóban megnyilvánuló felforgató törekvéseket és nem fog beleegyezni semmiféle revízióba.“

Bethlen István gróf Londonban, a Balkán-komitében megtartott előadását követő vitában kijelentette, hogy a magyar nemzet, ha a tót nemzet vissza akar térni, neki fehér lapot hajlandó átnyújtani. Mint cikkem első részében említtem, ő a kárpátalji nemzetek sajátos érvényesülésének jogosságát és Közép-Európa békés fejlődése érdekében való szükségességét hangoztatta, míg Benes követeli ugyan a tótságtól, hogy cseh vonatkozásban találja meg a „megértés útját“, ám teljes ridegséggel semmilyen koncessziót nem tesz a tót nép beolvasztása és elnemzetlenítése tekintetében. Fenyegető fejtegetései szintúgy igazolják azt, hogy Szlovenszkón nyugalom és a mai viszo-

¹ 243. ülés.

nyokba való teljes belenyugvás nincsen. Ezt a szlovenszkói depressziót Titulescu harcos kassai beszéde sem tudta eloszlatni.

Ezzel a Bethlen—Benes párbajjal kapcsolatban Szűllő Géza igen szellemes összehasonlító portrét adott a két államférfiúról.¹ Amilyen ellentétes a két férfi akciója, olyan ellentétes az egyéniségük. Benesről többek között mondja:

„Benes miniszter megcáfolja azt a mondást, hogy „a szorgalom pótolja a tehetséget“. Olyan szorgalmas ő, mintha tehetségtelen lenne, pedig egyáltalában nem az. A munkabírása, a kitartása egészen szokatlan és talán éppen ezért hatékony, a témát, amit a kezébe ragad, teljes szorgalommal dolgozza ki.“

„Tizenöt évig alig jött közénk, hogy bennünket meggyőzzön és most eljött ide. Igaz, hogy ez az út példája a szorgalomnak és fárasztó volt reá, de fárasztó volt környezetére is. Útja következménye az agitatori tervszerűségnek és a taktikának, de nem a stratégiának. Igaz az, hogy ha a hegy nem megy Mohamedhez, Mohamed megy a hegyhez ... de ki most a hegy és ki most Mohamed? .“

„Sokszor figyeltem Bethlent és azt találtam, hogy sok hasonlatosság van közte és Tisza István között. Mind a ketten Teleki ivadékok, Teleki Mihály leszármazottai. De a különbség az köztük, hogy míg Tisza erős református, Debrecenben tanult és hitt a predesztinációban, addig Bethlen erős református, aki a bécsi Theresianumban járt iskolába, de nem hisz a predesztinációban.

„Bethlen kvalitásai mások, mint Benesé. Bethlen röviden beszél és csak a témának a magvát veszi ki, a mellékkörülményekkel nem törődik. Ő sosem győzni akar, de meggyőzni. Nem fárasztja ki hallgatóit, azért hatékonyabb.“

Éppen a szlovenszkói kérdésben Bethlen gróf nemcsak egyénisége miatt ért el nagyobb hatást, hanem azért, mert az igazság, a nemzetek egyenjogúsága, a kis nemzetek felszabadítása mellett és érdekében harcol, míg Benes a beolvasztás és a megsemmisítés elvét burkolja elméleti szűrkeségekbe, vagy demokratikus színes papírokba. Benes fejtegetései ellen a tótságnak súlyos kifogásai voltak azért, mert a csehtót nemzetegység ortodox álláspontját képviselte és a tót nyelvnek a nemzeti (cseh) nyelvbe való beolvasztását természetes folyamatnak hirdette.

A cseh nemzeti demokratapárt vezére, Kramár is elutasította a tótság autonomista programját és törekvéseit a Bethlen-akció után. Azt írja:²

„Nehéz tagadni, van benne valami megszegyenítő, ha tizenöt év elmúltával még mindig a szlovenszkókhöz való viszonyunkról beszélünk, mikor az állam jellegének gondolatát mégis csak a nemzet egységére építettük fel és amikor az állam emez alapvető eszméjét nemcsak a turócszentmártoni deklaráció, hanem az állam alkotmányának a csehek és szlovákok részéről történt egyhangú megszavazása is bizonyította. És mivel nehéz föltenni részünkről, hogy rosszakarat volna bennünk a szlovákok iránt, mindennek az okát egyrészt abban kell keresnünk, hogy nem ismertük eléggé a szlovákok lelkületét, másrészt abban, hogy nem volt elég tapasztalatunk az állampolitikában.“

„Egyet a szlovenszkóiaknak nem volna szabad elfelejteniük, hogy Szlovenszkó sem ma, sem a jövőben sokáig nem lesz forrása holmi nagy gazdasági előnyöknek, hanem éppen fordítva áll a dolog, mint ahogy arra nyugodtan és meggyőző számokkal utalt Malypetr miniszterelnök. Nem szabad elfelejteniök, hogy a magyarok, ha nem akarnák Szlovenszkót,

¹ „Híradó“ 1933 december 24.

² „Národní Listy“ 1934. jan. 21. — „Mi és Szlovenszkó.“

akkor nemcsak a politikai, hanem a gazdasági pángermánizmus ellen, mely rájuk nézve épp úgy, mint másokra nézve is jóval veszedelmesebbé vált Ausztria-Magyarország szétválasztása után, bizonyára összekötötést keresnének felénk.“

A tót autonómiai követelést elutasítja, mert ez dualizmushoz vezetne és végeredményben oda is, ahol Ausztria-Magyarország végezte. Kramár legfelsőbb három katolikus tót középiskolát és egy szlovenszkói iskolatanácsot hajlandó a tótságnak engedményezni. Éppen úgy, mint a „Národní Listy“ — a Beneshez közelálló „Lidové Noviny“ is azon panaszkodott, hogy nem ismerik eléggé a tót lelkületet, mindamellett egységes akaratú, lelkű, kultúrájú egységes nemzetet, egységes nyelvvel, csakis lojális együttműködéssel, mindenekelőtt „akkulturáltsággal“ lehet teremteni,¹ ami az asszimilálási és beolvastási cseh törekvéseknek új jelszava.

Említettem, hogy a tót probléma Bethlen gróf előadásai nyomán aktuális cseh hírlapi és publicisztikai téma lett. A „Národní Listy“ ankétot rendezett a tót kérdésről. Rázus Márton a tót nemzeti párt elnöke többek között kijelentette:

„A csehektől nem kívánunk uralmat, hanem testvéri érzést, testvéri érzésért.“ — „A legkényesebb probléma ma Szlovenszko szanalása gazdasági tekintetben és az, hogy neki visszaadassék a jogban és igazságban, valamint az adott szó szentségében való hite.“²

Vanco Milos dr., a tót nemzeti párt alelnöke válaszában megállapítja, hogy Szlovenszko korridor a csehek és a többi szlávok között, melyen azonban kulturális szempontokban a csehek sajátmaguk ellen sorakoztatták az összes tótokat, politikai tekintetben pedig a tótok többségét.

„Szlovenszko gazdasági érdekei az államfordulattal nem nyertek semmit, ellenkezőleg, megoldatlanok maradnak. Ez azt jelenti, hogy Szlovenszko vagyoniilag hanyatlik.“ — „Az iskolák ugyan tót nyelvűek, azonban nem a mai fejlett tót nyelvet használják és nem követik a nacionalista tót tendenciát.“³

Szerinte a tanügyi igazgatás kísérleteket tesz a tót nyelv és a tót nacionalizmus elnyomására. Megszűnt az idénymunkák lehetősége az Alföldön és ezzel lehetetlenné vált, hogy a legszegényesebb tót falvakban élő mezőgazdasági munkások ellátásukat megszerezhesék. Elpusztult a gyárpar és ezzel elpusztult az ipari munkásság egzisztenciája is. Az ankét résztvevői kivétel nélkül, refrainszerűen, azt a felszólítást intézték egymáshoz: Ismerjük meg egymást! Ez a tény is azt bizonyítja, hogy mennyire messze esik egymástól a cseh és tót lelkület és hogy milyen kevés vonatkozása volt e két nemzetnek egymáshoz. Bethlen István gróf adatainak pregnáns kiegészítését alkották ezek a cseh publicisztikai közlemények.

Feltűnő jelenség volt, hogy Hodza Milán földművelésügyi miniszter Malypetr fentemlített nyilatkozata után Liptószentmiklóson tartott beszédében megemlítette azt, hogy Szlovenszko adóalapja

¹ 1934. jan. 4. — „A tót kérdés.“

² „Národní Noviny“ 1934 jan. 13.

³ U. o. 1934. jan. 20.

évenként egymilliárddal alacsonyabb, mert a drágább hitel, a szállításoknál való mellőzöttség és egyéb megrövidítések miatt jövedelme tetemesen alacsonyabb, mint amilyen megilletné.¹ A „Národni Listy“ ankétjén Hodza többek között ezt mondja:

„Tessék elképzelni, hogy még a mai napig sincsenek hozzásimítva vasúti tarifáink az állam földrajzi helyzetéhez és Rtiszinszko és Szlovenszko fele a tarifák rendezetlensége miatt egyenesen el van zárva a történelmi országrészekről gazdasági, kereskedelmi tekintetben. Csak tavaly sikerült ezt a hátrányt 80% erejéig (?) megszüntetni.“

„Szlovenszko gazdaságpolitikai háttérbe szorítása magában rejti a gazdasági és a szociális dualizmus csiráit és szeparatív hatást fejt ki éppúgy, mint az autonomista mozgalom, mely a mai formájában egyáltalában nem volna meg, ha a prágai sablón által okozott gazdasági, szociális mínusz nem volna meg Szlovenszkon és ezt nem lehetne kellemtelen számokban kifejezni, amelyeket azután ujjongva használ fel az autonomista, sőt még a kommunista demagógia is.“

„Ha a tót politikai autonomista mozgalom magva az ifjúság jelentékeny része, akkor kétségtelen, hogy ez az autonomista törekvés nem keletkezett magyarán indítékokból, mert ezt az ifjúságot már csehtót iskolák nevelték és pedig a cseh tanárok alapos segédkezésével. A mai autonomista mozgalom abban rejlik, hogy a gazdasági és szociális probléma szeparatista nemzeti kérdéssé mérgesedik el.“

Hodza Szlovenszko gazdasági szanalásában látja a tót politikai autonomizmus végét és egyetlen gyógyszerét, holott a baj forrása sokkal mélyebben fekszik, miképpen ezt Bethlen gróf ismételtlen megmutatta. Ha a tót nemzet lemondana nemzeti attribútumairól, nyelvről és teljesen belenyugodnék abba, hogy csehvé átvedlik, vállalja a csehek alatti alárendeltségét, — akkor apró és lokális koncessziókkal lehetne a problémán enyhíteni, — ez azonban nincsen úgy, mint Hodza látja, mert itt két világ áll egymással szemben, az egyik nemzeti expanziótól hajtva, a másik pedig gyűlölettől.

BEMUTATTAM A CSEH és tót politikai vezető tényezőknél és politikai közvéleménynek a tót kérdésre vonatkozó véleményeit abból az időszakból, amikor Bethlen István gróf Angliában időzött. Már ebből a sorozatból is kitűnik az, hogy bármiképpen szembehelyezkedtek is a revízió eszméjével, ténybelileg, panaszaikkal és sérelmeikkel ugyanazt mondták, mint ő. A különbség az, hogy a tót politika vezetői nem vonták és nem vonják le a nemzetükre nézve egyedül helyes konzekvenciákat, amelyeket a Bethlen István gróf által kiszabott út kijelöl.

Misem természetesebb, hogy Bethlen állásfoglalását a csehtót sajtó részéről heves támadó kampány követte, melynek részleteire ki nem terjeszkedem, egyrészt, mert elfogult és ferdítő volt, másrészt pedig, mert komoly szempontokat nem tartalmazott. Rádl E. prágai cseh egyetemi tanár ennek a sajtókampánynak a tendenciájáról a következőket írta:

„Lapjainkból megtudtuk, hogy Bethlen gróf Angliában járt, hogy a békeszerződések ellen agitáljon és hogy az angol parlament tagjai között figyelemreméltó sikere volt. Erről a sikerről egyébként nem közvetlenül értesültünk, hanem egészen megkésve. És mi természetesen azt olvastuk, hogy Bethlen nem beszélt igazat és hogy ilyenformán az angolokat becsapta. S mi meg voltunk elégedve azzal, hogy lapjaink mennyire

¹ P. M. H. 1934 január 16.

„gleichschaltoltak“. Egyáltalában nem azért ilyenek, mert a kormány erre kényszerítene őket, hanem csak, mert a szerkesztők félnek az olvasóktól. Mert melyik lap merete volna szükségesnek találni, hogy olvasóit azon szemrehányások tartalma felől tájékoztassa, amelyeket Bethlen a mi közleményünkkel szemben hozott fel? Hogy azok magukban (an sich) nem voltak hazugságok, magától értetődik abból, hogy ez esetben az angolok átláttak volna rajtuk. Tehát igaza lett volna? S miben és egyáltalában mit mondott Bethlen ottan? Ha nálunk demokrácia van, akkor ez mégis csak azt jelenti, hogy az egyes polgár módot kaphasson arra, hogy maga alkosson magának ítéletet a helyzetről és maga tegye mérlegre Bethlen kifogásait s ehhez alkalmazkodjék. Nekem az a benyomásom, hogy egy átlagos angol képviselő jobban van tájékozva a kisebbségeinkkel szemben követett praktikákról, mint egy cseh képviselő, nem is beszélve a cseh intellektueltől.“

„A mi patrióta tanítóink és diákjaink nem nélkülözhetik a maguk zsákmányát, melyért az egész állam nemzetközi szégyennel fizet. És senkinek nincs meg a bátorsága, hogy azt a nyilvánosságnak egyenesen megmondja.“¹

Tényleg úgy volt, hogy a csehtót sajtó Bethlen fejtegetéseit megfelelő terjedelemben nem ismertette és így sem a cseh, sem a tót újságolvasó nem lehetett tisztában azzal, hogy Bethlen gróf mit is mondott Angliában.

Benes Ruzsinszkóban tartott előadásával is (ez év májusában) Bethlen István gróf fellépésének hatását igyekezett ellensúlyozni. Elmékedésével, az autonómia „fokozatos“ megvalósítására vonatkozó ígéreteivel szembenáll az egész szlovenszkói és ruszinszkói lezüllött, szertebomló társadalom és gazdasági élet. Bethlen István grófnak állításait egy kötetre menő gazdasági adattal tudnám igazolni, melyek egyúttal Benes nézeteinek tarthatatlan és alaptalan voltát is demonstrálhatnák. Erre azonban cikkem keretében nincsen helyem. A prágai kormány Bethlen István londoni fellépése után arra törekedett, hogy a tót elleniek gravamenpolitikáját csendesítse és különösen a tót néppártnak a kormányba való bevonulásának útját igyekezett egyengetni.

Pártprogramotok szegreakasztásával, elvek és nemzeti törekvéseknek pártemberek részéről történő elárulásával azonban népek életjogait nem lehet elsikkasztani, nem lehet egy nemzeti életakaratot ilyen taktikával véglegesen elnyomni. Ez az életakarat olyan eleven erő, mely az elébe tornyosuló nehézségeket és akadályokat el fogja egyszer távolítani, hogy visszaszerezhesse az életképesség természeti és jogos feltételeit, amelyeket Bethlen István gróf a tót és rutén nemzetről vallott felfogásában bölcs megértéssel meghatározott.

STEIER LAJOS

¹ P. M. H. 1934 január 27. — A „Deutsche Presse“ 1934 jan. 26-iki közlése a „Krestanské Revue“ cikke nyomán.